

There is hope in the end : יש תקווה לאחריה

1. ירמיהו ל"א:ט"ו

(טו) כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל־בְּנֵיהָ מֵאַנָּה לְהַנְחִים עַל־בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ: {ס}

2. בראשית ל'א-ג'

(א) וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶנָּה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב **הֲבֵה־לִי בָנִים** וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי: (ב) וַיַּחַר־אָף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹקִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּנּוּ פְרִי־בֶטֶן: (ג) וַתֹּאמֶר **הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה בֹּא אֵלַיָּהּ** וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאַבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

3. רש"י על בראשית ל'א'

(ב) הבה לי. וכי כָּד עֲשֶׂה אַבִּיד לְאִמָּךְ? וְהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ: (ג) מתה אנכי. מִכָּאן לְמִי שָׁאִין לוֹ **בָּנִים שְׁחֻשׁוֹב כְּמֵת** (בראשית רבה):

4. אבן עזרא על בראשית ל'א-ג'

(א) הבה לי בנים. שתתפלל לשם כאשר עשה אביך: (ג) ואבנה. **מפורש בדברי שרה**:

5. בראשית ל'ה-ו'

(ה) וַתִּהְיֶה בְלָהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן: (ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל **דָּנְנִי אֱלֹקִים וְגַם שְׁמַע בְּקוֹלִי** וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן:

6. רבי יהודה ראק

לעיתים, קורה שבאדם שבאופן מהותי עובד את ה' ומכיר בבריאת שמים וארץ על יד"ה הקב"ה, נכנס פגם של תפיסה אלילית. הוא מנסה להשפיע על מערכות שמים על ידי מעשים: הוא מתפלל, אך לא כנכנע לפני המקום, אלא כפועל על ההשגחה; הוא מקיים מצוות, לא מפני שה' חפץ בכך, אלא כדי להשיג את מטרותיו. אמונתו היא אמנם אמונה בה' ולא באלילים, אך אמונתו אינה תמימה. יש בה פגם של גישה מכאניסטית-פאגנית ביחס להשגחה. התורה הרבתה איסורים לגבי עבודה כזאת - איסורי מנחש ומעונן, קוסם קסמים וכו'. ועוד. נראה שרחל אמנו חטאה בחטא זה, ושלבסוף שבה מחטאה

7. רמב"ן על בראשית ל'א-ב'

(א) הבה לי בנים ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנים ובאמת דעתה לאמר... **שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים על כל פנים** ואם אין שתמית עצמה בצער... (א) ויחר אף יעקב שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים... ולכך אמר לה **שאינו במקום אלהים שיפקוד העקרות על כל פנים** ואיננו חושש בדבר... וזה ליסר אותה ולהכלימה והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב שבה להתפלל על עצמה אל שומע צעקה וזהו וישמע אליה אלהים (בראשית ל'כ"ב)

8. רד"ק על בראשית ל':ב'

(א) [...], כי אני נותן לך העונה שעלי לתת, **ואם את עקרה מהאל תבקשי שיפתח את רחמך כאשר עשה לאחותך בבקשה ממנו**, והמניעה היא מלתת ההריון בפתוח הרחם, **לפיכך חרה אף יעקב לפי שתלתה הכח בו ולא באל אשר לו הכח והיכולת עד עקרה** ילדה שבעה, והיא אמרה "הבה לי בנים" אבל אם אמרה בקש רחמים עלי, צדקה במאמרה ולא חרה אפו בו:

9. מלבי"ם על בראשית ל':ג'

(א) **ותאמר. רצתה עכ"פ שתלד אמתה, אם לבטל הוראת המזל**, אם שהבן יחשב על שמה כנ"ל אצל הגר, וע"ז קרא מעתה בשם שפחה שהיא יותר מאמה, שמצד זה יחשבו הבנים ע"ש גברתה:

10. שמואל א א':ח'-י"ב

(ט) ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי הכהן ישב על-הכסא על-מזוזת היכל יקוק: (י) והיא מרת נפש **ותתפלל על-יקוק ובכה תבכה**: (יא) ותדר נדר ותאמר יקוק צבאות אם-ראה תראה | בעני אמתך וזכרתיני ולא-תשכח את-אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליקוק כל-ימי חיי ומונה לא-נעלה על-ראשו: (יב) והיה כי הרבתה להתפלל לפני יקוק ועלי שמר את-פיה:

11. בראשית ט"ז:ב'-ג'

(ב) ותאמר שרי אל-אברם **הנה-נא עצרני יקוק מלדת בא-נא אל-שפחתי אולי אבנה ממנה** וישמע אברם לקול שרי: (ג) ותסח שרי אשת-אברם את-הגר המצרית שפחתי מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה:

12. בראשית ל':י"ד-ט"ז

(יד) וילד ראובן בימי קציר-חטים וימצא דונאים בשדה ויבא אתם אל-לאה אמו ותאמר רחל אל-לאה תני-נא לי מדונאי בנד: (טו) ותאמר לה המעט קחתך את-אישי ולקחת גם את-דונאי בני ותאמר רחל לכן ישפב עמך הלילה תחת דונאי בנד: (טז) ויבא יעקב מן-השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדונאי בני וישפב עמה בלילה הוא:

13. רמב"ן על בראשית ל':י"ד-ט"ו

(א) **דודאים** [...] והנכון כי רצתה בהן להשתעשע ולהתענג בריחן **כי בתפלה נפקדה רחל לא בדרך הרפואות** [...] (א) **המעט קחתך את אישי** הטעם המעט ממך שתקחי לך את אישי כאילו את אשתו ואני האמה אף כי תעשי עצמך גברת לקחת הדודאים אשר אני מתענגת בריחן ויתכן שרצתה בהן לכבוד יעקב לבשם בהם יצועיו כי דרך נשים לה כענין שכתוב ... ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי ממני אף כי תקחי דודאי בני לפתותו בהם ויש אומרים הדודאים עשבים יוסיפו התאוה לנשים נגזר ... ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי כאשר הזכרתי:

14. אברבנאל על תורה, בראשית ל':י"ד

[...] כדברי הראב"ע אולי בסגולה יועילו בהריון הנשים כי לכך היתה רחל שואלת אותם

ולאה מתעכבת מלנתנם לה לבשם את המטה כמו שחשב הרמב"ן כי הנה עם היות הריונם בדרך השגחה לא ימנע מפני זה שלא יסתייעו בדברים הרפואיים ולולי זה לא היה נכתב הספור הזה בתור' שלא לצורך ולכן אמר שבאותה הליל' הרתה לאה אבל הגידה התורה שמכח תפלתה ששמע אלדים אליה הרתה ...

15. אבן עזרא על בראשית ל': י"ד

(א) **זודאים**. [...] וכן כתוב הדודאים נתנו ריח והם על צורת בן אדם **כי יש להם דמות ראש וידיים ואנכי לא ידעתי למה יועילו להריון בעבור שתולדותם קרה:**

16. ספורנו על בראשית ל': י"ד-ט"ו

לכן ישכב עמך הלילה שתקדם פעולת הדודאים וסגולתם בך לפעולת' בי ולא יגיעך נזק במה שתתני לי מהם עתה כי לא יחדל מי שימצא מהם בעדי אחרי כן כל שכן בהיותם הפקר כמו שאז"ל:

17. שד"ל על בראשית ל': י"ד

(א) המתרגם האלכסנדרני תרגם mandragorae, וכן אונקלוס תרגם יברוחין שהוא גם בל' ערבי שם המנדראגורי, **והיו הקדמונים עושים מהם כשפים (filtra) להביא אהבתם בלב זולתם**, ולפיכך (בעדות דיאוסקורידי) היו קוראים אותם Circaeae ע"ש circe, ואומרים כי כן דודאים נגזר מדודים שענינו אהבה. וכל זה רחוק מאד בעיני...

18. בראשית ל': כ"ב-כ"ד

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת-רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶלְקִים וַיִּפְתַּח אֶת-רַחֵמָהּ: (כג) וַתֵּהָרֵם בֶּן וַתֵּאמֶר אֶסֶף אֱלֹקִים אֶת-חַרְפְּתִי: (כד) וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֹמֶר יוֹסֵף יִקְוֶה לִּי בֶן אַחֵר:

19. אבן עזרא על בראשית ל': כ"ג

(א) **אסף אלהים את חרפתי. כטעם כרת. וכן ונאסף שמחה וניל.** ואחרים אמרו כי השם ראה החרפות שהיו הנשים מחרפות אותי בעבור היותי עקרה וכאילו נאספו ונתחברו אצל השם

20. אברבנאל על תורה, בראשית ל': י"ד

יוסף מטעם שיוסף י"י לה בן אחר וגם זה מורה שהיו האמהות יודעות כמה בנים היה יעקב עתיד להוליד כי בעבור שרחל ראתה שכבר ילדה לאה ששה בני' ובלהה זולפה ארבעה לא היו נשארים לרחל לשתוליד אלא שנים ולזה אמרה על יוסף יוסף י"י לי בן אחר ר"ל לתשלום מנין הי"ב העתידין להיות כלם.

21. רש"י על בראשית ל': כ"ד

(א) **יסף ה' לי בן אחר.** יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר:

22. שמואל א א'-ב'

(יא) ותדר נדר ותאמר יקוק צבאות אס-ראה תראה | בעני אמתך וזכרתני ולא-תשכח את-אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליקוק כל-ימי חייך ומוצה לא-יעלה על-ראשו: (כ) ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את-שמו שמואל כי מיקוק שאלתיו: (א) ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביקוק רמה קרני ביקוק רחב פי על-אוזיבי כי שמחתי בישועתך: (ב) אין-קדוש כיהנה כי אין בלתיך ואין צור פאלהינו...:

23. בראשית כ"א

(ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר-דבר אתו אלקים: (ו) ותאמר שרה צחק עשה לי אלקים כל-השמע יצחק-לי:

24. בראשית כ"ט:ט-ל"א-ל"ה

(לב) ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי-ראה יקוק בעניי כי עתה יאקהבני אישי: (לג) ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי-שמע יקוק כי-שנואה אנכי ויתן-לי גם-את-זה ותקרא שמו שמעון: (לה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את-יקוק על-כן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:

25. קונטרס חיבה יתירה, בראשית ל':כ"ד

(א) יסף ה' לי בן אחר. כמו שאמרה לעיל הבה לי בנים שנים, [...] ואם אין מתה אנכי. ולא נזכר שרחה הודתה לקב"ה על שנולד לה בן אחד, מלבד אסף אלקים את חרפתי. משל לעני ממשפחת עשירים שאמר יהי רצון שאמצא מטמון בשדי, למחרת מצא שם מטמון, אמר יש לאחרים יותר ממני יהי רצון שאמצא מטמון שני. כך רחל קנאה באחותה כמו שנאמר ותקנא רחל באחותה, ואמרה הבה לי בנים ואמרה יסף ה' לי בן אחר...

26. בראשית ל"א:י"ט, ל"א-ל"ד

(יט) ולבן הלך לגזז את-צאנו ותגנב רחל את-התרפים אשר לאביה: (לא) ויען יעקב ויאמר ללבן כי גראתי כי אמרת פן-תגזל את-בנותיך מעמי: (לב) עם אשר תמצא את-אלהיך לא יחיה נגד אחינו הפך-לך מה עמדי וסח-לך ולא-יזע יעקב כי רחל וגנבתם: (לג) ויבא לבן באהל יעקב ויבאה לאה ויבאה שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: (לד) ורחל לקחה את-התרפים ותשם בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את-כל-האהל ולא מצא:

27. דעת זקנים על בראשית ל"א:י"ט

(א) ותגנב רחל את התרפים. אומר בפרקי רבי אליעזר מהו תרפים היו שוחטין אדם בכור וחותכין אותו ומולחין אותו במלח ובשמים וכותבין על טס של זהב שם רוח טומאה ומניחין אותו תחת כלי לשונו ונותנין אותו בקיר ומדליקין לפניו נר ומשתחווים לו והוא מדבר כדכתיב התרפים דברו און. ולכך גנבה אותן שלא יגידו ללבן כי ברח יעקב. א"י נתכוונה לעקור ע"ז מבית אביה:

28. רש"י על בראשית ל"א:י"ט:ב'

(ב) ותגנב רחל את התרפים. **להפריש את אביה מע"ז? נתפונה** (בראשית רבה):

29. רמב"ן על בראשית ל"א:י"ט

[...] **שהם כלים לקבל השעות ויקסמו בהם לדעת עתידות ... והנה לבן היה קוסם ומנחש** כאשר אמר (בראשית ל': כ"ז) נחשתי וארצו ארץ קוסמים מעולם כדכתיב (ישעיהו ב'ו) כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים ובלעם בן בעור הקוסם היה מעירו **וזה טעם למה גנבת את אלהי:**

30. אבן עזרא על בראשית ל"א:י"ט:ב'

(ב) **התרפים** [...]. והקרוב שהיה לבן אביה יודע מזלות ופחדה שאביה יסתכל במזלות לדעת אי זה דרך ברחו:

31. בראשית ל"ה:ב'-ד'

(ב) **ויאמר יעקב אל-ביתו ואל כל-אשר עמו הסרו את-אלהי הנגר אשר בתככם והטהרו** והחליפו שמלתיכם ... **ויטמן אתם יעקב תחת האלה אשר עם-שכם:**

32. רבי יהודה ראק

בשורש הדברים נראה שאמנם רחל קבלה את אלוהי יעקב, אך תפיסתה היסודית הייתה מאגית, ונקודה זו השפיעה על אופן התייחסותה להשגחה. לכן, **רחל לא ראתה רחל סתירה של ממש בין עבודת ה' לבין הניחוש בתרפים. מתוך הקשר הפרשה מסתבר, שהשימוש בתרפים נועד לסייע איכשהו במאמציה של רחל להוליד**

33. בראשית ל"ה:ט"ז-כ'

(טז) **ויסעו מבית אל ויהי-עוד כברת-הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל ותקש בלדתה:** (יז) **ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המנלדת אל-תיראי כי-גם-זה לך בן:** (יח) **ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן-אונני ואביו קרא-לו בננמיו:** (יט) **ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם:** (כ) **ויצב יעקב מצבה על-קברתה הוא מצבת קברת-רחל עד-היום:**

34. מלבי"ם על בראשית ל"ה:י"ז-י"ח

(א) **אל תיראי. מודיע צדקת רחל איך נתאותה לבנים עד שאמרה ואם אין מתה אנכי, והגם שהגיעה עד שערי מות לא שמה לבה ע"ז רק יראה פן ע"י קשוי הלידה יהיה הולד נפל או פן הוא בלתי בן קיימא, ותאמר לה המילדת אל תיראי מזה כי גם זה לך בן, ר"ל בן קיימא הראוי לגדלו:** (א) **ויהי בצאת נפשה. היה דעתה על הולד לקראו בשם, וקראה שמו בן אונני, ר"ל בן כחי, שכחי נתן לו כי היא מתה על ידו, ושם זה עצמו קרא לו אביו שם בן ימין שבימין נמצא האון והכח:**

35. תורת משה - אלשיך, בראשית ל"ה:י"ח

ותקרא נפשה הנזכר שמו בן אונני שיצאה נפשה אומרת בן אונני לומר **שעל אנינות שעתיד'**

להתאונן על ישראל מבכה על בניה זכתה לבן זה שעל ידה ישובו מארץ אויב ...

36. קונטרס חיבה יתירה, בראשית ל':כ"ד

ואמרה יסף ה' לי בן אחר. אמר הקב"ה, לא היית ראויה לילד אפילו אחד כמו שנאמר ורחל עקרה, בלידת השני תהיה מיתתך. ורחל הצדיקה עליה את הדין, שעל כן קראה לבנה (לה) בן אוני.

37. רבי יהודה ראק

מסתבר ש'אָוֹן' הוא מלשון "אָיִן" ו"אָיִן" נראה שרחל הבינה שייסוריה ומיתתה בלידתה באים על חטא התרפים בפרט, ועל ההבל של ניסיונותיה להשפיע באופן מאגי על מערכות שמים בכלל, והיא בטאה תחושה זו בקריאת שם בנה. בכך רחל הביעה את חרטתה על מעשיה, והצדיקה על עצמה את הדין

38. רבי בזק

It appears that Rachel understood that her suffering and her death in childhood were a result of her sin concerning the *terafim*, in particular, and the vanity and falsehood of her attempt to influence, through magic means, the heavenly system in general (and even though she had repented, she still needed atonement). Rachel gave voice to this understanding in the name that she gave to her son, thereby expressing regret for her actions and accepting Divine justice.

39. ירמיהו ל"א:ט"ז-י"ז

(טז) אָמַר יְקוֹק מְנַעֵי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יָשׁ שָׁכַר לִפְעֻלָּתְךָ נְאֻם־יְקוֹק וְשָׁבוּ
מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: (יז) וַיִּשְׁתַּקְּנָה לְאַחֲרֵיתְךָ נְאֻם־יְקוֹק וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: